Lausunto hallituksen esityksestä laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain ja sosiaalihuoltolain 22 a §:n muuttamisesta

HE 187/2024 vp

15.11.2024

Esityksen tarkoituksena on säätää tilapäisesti yksityisten elinkeinonharjoittajien ja muiden verrattavassa asemassa olevien pienten palveluntuottajien mahdollisuudesta aloittaa toimintansa tai toteuttaa jo rekisteröityyn toimintaan olennainen muutos ennen lain mukaista rekisteröintipäätöstä. Lisäksi lykättäisiin palveluntuottajien ja palveluyksiköiden rekisteröintiä koskevien säännösten voimaantuloa julkisten palveluntuottajien osalta sekä lisättäisiin lakiin siirtymäsäännökset yksityisten perheryhmäkotien rekisteröimiselle.

Lakiin esitetyt muutokset toiminnan aloittamiseen

Valvontalain 5 § 3 momenttiin esitetyt väliaikaiset muutokset toiminnan aloittamiseen helpottavat Soteri-rekisterin käyttöönotossa esiintyneitä merkittäviä ongelmia, mutta eivät todellakaan poista niitä. Esitettyä muutosta ei voi siksi pitää yksinään riittävänä, vaan kattavaa jatkoselvitystä on edelleen tehtävä ongelmien vähentämiseksi ja poistamiseksi.

Väliaikaisen muutoksen voimassaolon pidentäminen vuoden 2026 loppuun on sinänsä hyvä asia. Tämäkään ei kuitenkaan saa osaksikaan tarkoittaa sitä, että muutosta pidetään riittävänä korjauksena Soterin käytössä esiintyneisiin ongelmiin.

Yksityisten elinkeinonharjoittajien ja vastaavassa asemassa olevien pienten palveluntuottajien lisäksi lupa aloittaa toiminta ennen rekisteröintiä tulee pystyä nopeasti laajentamaan kaikkeen vähäriskiseen toimintaan. Sama koskee ilmoituksia osoitteenmuutoksesta ja muita teknisluontoisia ilmoituksia, joissa ei edes tapahdu muutosta varsinaiseen palvelutoimintaan. Erikseen tehtävän uuden rekisteröintipäätöksen edellyttäminen muista kuin varsinaisen palvelutoiminnan olennaisista muutoksista on muutenkin ylimitoitettua.

Määritelmä asiakas- ja potilastyöhön osallistuvasta henkilöstä ei välttämättä ole kaikissa tilanteissa onnistunut. Esityksen perusteluissa on mainittu puhtaasti avustavaksi henkilöksi esimerkiksi vastaanottoavustaja, mutta on epäselvää, missä vaiheessa vastaanottoavustaja asiakkaan kanssa kommunikoidessaan mahdollisesti katsotaankin asiakastyöhön osallistuvaksi. Riskinä on, että eri AVI:en tulkinta vaihtelee tässäkin perusteettomasti, kuten saatujen selvitysten mukaan on tapahtunut muunkin ohjeistuksen ja jopa maksujen määräämisen osalta.

Yksinomaan rikosrekisteriotteen esittämisvaatimus ei myöskään voi olla riittävä peruste evätä toiminnan aloittaminen ennen täysimittaisen rekisteröintiprosessin läpikäymistä varsinkaan tilanteissa, joissa rikosrekisteriotteesta ei käy ilmi mitään asiaan vaikuttavaa.

Saatujen selvitysten mukaan Soterissa on muutenkin edelleen todella paljon korjattavaa, kuten osoitemuutosten tekninen toteutus, mahdollisuus palveluyksikköjen yhdistämiseen sekä automaattisessa siirrossa jääneiden ilman toimintaa olevien palveluyksikköjen poistaminen.

Esityksen vaikutukset ja valittu vaihtoehto

Lakimuutosta tehtäessä lähtökohtana pitää olla aikaisemman ilmoitus- ja toiminnan aloittamiskäytännön palauttaminen erittäin nopealla voimaantulolla aina siihen asti, kunnes kaikki Soterin ongelmat on ratkaistu. Voimassa oleva laki on säädetty sillä edellytyksellä, että Soteri toimii suunnitellulla tavalla. Tämä on kuitenkin epäonnistunut todella pahoin.

Esityksessä nyt valittu linja korjata joitakin Soterin käyttöönotossa esiintyneitä ongelmia on erittäin epäoikeudenmukainen palveluntuottajien kannalta. Se antaa kuvan siitä, että Soterin valmistelu ja käyttöönotto olisi pääosin onnistunut. Tämähän ei tietenkään vastaa tosiasioita ja syntyneitä kuukausien ruuhkia.

On täysin kohtuutonta sälyttää toimimattomasta järjestelmästä aiheutuneita ja edelleen aiheutuvia ongelmia palveluntuottajien ja viime kädessä potilaiden ja asiakkaiden kärsittäväksi, kun hoitoon pääsy viivästyy ja jonot kasvavat. Pitää myös muistaa, että seuraava iso järjestelmämuutos on tulossa jo vuoden 2026 alussa, eikä sen toimivuudesta ole tässä vaiheessa minkäänlaisia takeita.

Julkisten palveluntuottajien rekisteröinnin lykkääminen ei missään tapauksessa saa johtaa järjestelmän kustannusten sälyttämiseen vain yksityisten palveluntuottajien kontolle. Jo nyt maksut ovat nousseet täysin kohtuuttomasti aikaisempaan verrattuna. Hakemusten käsittelyyn käytetyn lisäajan laskuttaminen hakijoilta ei ole oikeudenmukaista, kun lisätyö on aiheutunut suurimmalta osaltaan järjestelmän virheistä ja toimimattomuudesta.

Muut kommentit ja lakimuutoksen voimaantulo

Sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain esitöissä (HE 299/2022 vp) todettiin Soterin käyttöönotto vaiheistettavaksi niin, että uuden tavoitetilan mukainen toiminta voidaan aloittaa viimeistään 1.1.2024. Jo lakia valmisteltaessa kiinnitettiin erityistä huomiota perustuslakiin ja mm. sen takaamaan elinkeinovapauteen.

Soterin valmistelu epäonnistui kuitenkin totaalisesti ja uusi järjestelmä otettiin tietoisesti käyttöön pahasti keskeneräisenä. Tilanne on perustuslain vastainen, kun aiemmasta käytännöstä poiketen ammattia ei voi harjoittaa ennen kuukausia kestävää rekisteröintiä. Epäonnistuneen valmistelutyön kärsijöiksi ovat joutuneet ja yhä edelleen joutuvat palveluntuottajat, jotka eivät enää ole voineet aloittaa toimintaansa ennen rekisteröintiä.

Esityksessä keskeneräisestä järjestelmästä aiheutuneita ongelmia ja kuukausien pituisia ruuhkia selitellään mm. lisääntyneillä hakemusmäärillä ja menettelyn uutuudella palveluntuottajille. Lisäksi vitkuttelua toimenpiteisiin ryhtymisessä selitellään kehittämistoimilla ja lisävoimavarojen ohjaamisella. Tämä on palveluntuottajille aiheutuneiden mittavien viivästysten ja ansionmenetysten valossa räikeää vääristelyä.

Asiaa pitää tarkastella myös siinä valossa, olisiko valvontalakia ylipäätään voitu perustuslain takaaman elinkeinovapauden kannalta edes säätää, mikäli Soterin käyttöönoton totaalinen epäonnistuminen ja sen aiheuttamat ammatinharjoittamisen estymiset olisivat olleet tuolloin selvillä.

Valviran tiedotteissa on myönnetty ongelmien olleen tiedossa jo ennen uuden järjestelmän käyttöönottoa. Sekä oikeuskanslerille että eduskunnan oikeusasiamiehelle on jätetty lukuisia kanteluita asiasta. Myös ministeriö on oikeuskanslerille antamassaan selvityksessä myöntänyt ongelmien olleen tiedossa etukäteen. On käsittämätöntä, että silti lakimuutokseen ryhtymistä vitkuteltiin täysin turhaan peräti vielä kahdeksan kuukautta lain voimaantulon jälkeenkin. Ainoa oikea ratkaisu olisi ollut lykätä Soterin käyttöönottoa jo ennen lain voimaantuloa, jolloin nyt aiheutuneilta ongelmilta ja elinkeinovapauden rikkomisilta olisi vältytty.

Esityksessä on ehdotettu toiminnan aloittamiseen säädettävän väliaikaisen muutoksen voimaantuloksi helmikuun 2025 alkua, kun muilta osin lakimuutos tulisi voimaan jo kuukautta aikaisemmin. Syyksi voimaantulon lykkäämiseen on mainittu tietojärjestelmämuutosten toteuttaminen. Jälleen kerran ei voi kuin ihmetellä muutosten valmistelun hitautta. Soterin ongelmat ovat olleet tiedossa pian jo vuoden ajan ja lakimuutokseen ryhtymisestä tiedotettiin pitkän vitkuttelun jälkeen elokuussa. On käsittämätöntä, että tässä ajassa ei ole kyetty valmistelemaan tietojärjestelmämuutoksia niin, ettei turhia lisäviivästyksiä enää aiheutuisi.

On täysin selvää, että Soterin valmistelussa ja syntyneiden ongelmien korjaamisessa on tehty virheitä ja korjaaviin toimenpiteisiin ryhtymistä on aiheettomasti vitkuteltu. Tämän vuoksi palveluntuottajille aiheutuneet ja vielä aiheutuvat vahingot on korvattava täysimääräisesti, ja myös tämän toteuttamista on ryhdyttävä ministeriössä selvittämään viipymättä.

MIKRO- JA YKSINYRITTÄJÄT RY

Liisa Hanén
Puheenjohtaja